

Csizmadia Edit:

„A háború, a borzalmak borzalma, szolgálatába lépett a nőmozgalomnak”

– a Feministák Szegedi Egyesületének tevékenysége a Nagy Háború első éveiben

Hogyan hatott az első világháború kitörésének híre az alig fél évvel azelőtt megalakult Feministák Szegedi Egyesületének célkitűzéseire? Miként váltotta fel egyik pillanatról a másikra a nő felszabadításáért és választójogának kivívásáért folytatott küzdelmet az elhivatott szociális és „háborús” tevékenység?

„Szeged progresszív gondolkodású asszonyai és igazságosan érző férfiai”

A Feministák Szegedi Egyesülete 1914. január 11-én alakult meg, tíz évvel az országos egyesület létrejötte után. Ahogy a korabeli helyi sajtó fogalmazott: „*modern eszmék iránt fogékony úrinők*” alapították meg, akik már az alakuló ülésük elhangzott programbeszédükben is egyik fő céljuknak a rendszeres társadalmi és szociális munkát nevezték meg.¹

„*Az új egyesület az anyaegyesület nyomdokait akarja követni, új csapásokon csak ott szándékozik haladni, ahol a helyi szociális viszonyaink szükségessé teszik.*” – nyilatkozta 1913 decemberében Turcsányi Imréné, a szegedi csoport jövőbeli elnöke a „*Feminista-mozgalom Szegeden*” című cikkben.²

Levéltári forrás szerint, még megalakulásuk előtt a Feministák Szegedi Egyesületének Szeged város tanácsa részére küldött levélben külön hangsúlyt kap, hogy mozgalmukat „*Szeged város társadalmának szolgálatába*” kívánják állítani.³

A köz javát szolgáló, felelősségteljes gondolkodás fontos szerepet játszott abban, hogy gyorsan nőtt nemcsak pártolóinak, hanem tagjainak száma is. A szegedi feministáknak néhány hét alatt 130-ról 200 főre emelkedett a taglétszámuk.⁴ Emellett nagy szociális érzékenységük és aktív társadalmi szerepvállalásuk nagyban hozzájárult, hogy rövid időn belül megismerték és elfogadták tevékenységüket a városban.

1 A szegedi feministák: alakulóülés a városházán. *Szegedi Napló*, 1914. jan. 13. p. 4.

2 Feminista-mozgalom Szegeden. *Délmagyarország*, dec. 11. p. 5.

3 MNL CSML SZVT 258/1914.

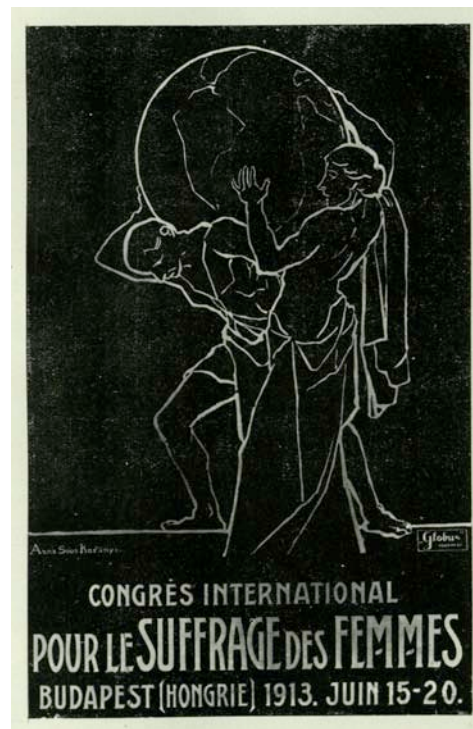
4 Szegedi Feministák Egyesülete. *A Nő*, 1. évf. 3. sz. (1914. febr. 5.) p. 58.

„Szeged mindig is feminista érzelmű volt”

A feminista eszmék gyors terjedésében fontos szerepet játszott az is, hogy a Feministák Szegedi Egyesülete programjában kinyilvánította, hogy a társadalom minden rétegéből származó asszonyok érdekeit kívánják képviselni. Fontos megemlíteni azt a tényt is, hogy jeles, köztisztviselőben álló, főként a polgári középosztályhoz tartozó szegedi családok tagjai is tisztségeket töltöttek be az egyesületben, és aktív részesei voltak a sokrétű munkának.

Olyan jeles írók és művészek álltak melléjük előadásaikkal, fellépésükkel, mint Kaffka Margit, Juhász Gyula, Figedy Fichtner Sándor, Balázs Béla. Kiemelkedő szerepet vállalt Móra Ferenc író, aki a Szegedi Napló főszerkesztője volt 1913 és 1919 között. Első előadását 1915 májusában tartotta a feministák gyűlésén. 1908 után rendszeresen jelentek meg írásai a helyi sajtóban a feminizmus témájában.⁵

Nem pusztán kötelező udvariasság volt tehát 1913 nyarán dr. Gaál Endre szegedi kultúr tanácsnok megfogalmazása, miszerint „Szeged mindig is feminista érzelmű volt”. 1913. június 15. és 20. között a Nők Választójogi Világszövetségének konferenciáját rendezték meg Budapesten. A kongresszus után egynapos látogatásra Szegedre érkezett külföldi küldöttek kis csoportja előtt tette ezt a kijelentést dr. Gaál Endre.

Nők Nemzetközi Választójogi Szövetsége 1913-as Budapesti Kongresszusának plakátja

⁵ A szegedi feministák közgyűlése. *Szegedi Híradó*, 1915. május 9. p. 6.

Látogatásuk célja nemcsak a város szépségeinek felfedezése volt, hanem elsősorban a gyermekjóléti intézmények tanulmányozása. Felkeresték a gyermekmenhelyt és az Árpád Otthont, majd több közintézményben is fogadták őket.⁶

A Feministák Szegedi Egyesületének 1914. januári megalakulásakor az elnöki tisztet Jóny Lászlóné töltötte be, társelnök dr. Turcsányi Imréné volt. Alelnökké Domokos Lászlónét, a Gyermektanulmányi Társaság vezetőjét és Bődöné Trinksz Paula leányiskolai igazgatót választották. Turcsányiné férje, dr. Turcsányi Imre orvos, a szegedi gyermekmenhely szorgalmazója, majd alapítója is aktívan részt vett az egyesület munkájában.⁷

„Mostanában minden héten van legalább egy feminista gyűlés és apostolok egész tömege teszi világszerte emlegetté a nevét”

A századforduló időszaka a nőkérdés szempontjából is mérföldkőnek tekinthető, hisz ekkor egyre erőteljesebben hallatták hangjukat az egyenjogúság „apostolai”, és megindult az emancipálódás visszafordíthatatlan folyamata. Ez az időszak a modern nő megszületésének kora, aki már nemcsak asszony, hanem „asszonyember”.

A társadalmi kötöttségekből kitörni vágyó nők a munkavállalás és az oktatás területén követelték maguknak a férfiakéval egyenlő jogait és ezzel együtt lehetőségeiket is. Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy politikai és gazdasági jogokat csak erős képvisellel, mozgalmakba tömörülve lehet kivívniuk.

Új nőideál jelenik meg a századfordulón, öltözködésében is kifejezve a szabadságvágyat és a felszabadulás érzését, amelynek leglátványosabb momentuma az egészségtelen fűzők és abroncsok eldobása volt. A meghatározott szabályok szerint viselt, társadalmi státuszt is kifejező női ruházat helyett a feministák a könnyebb, praktikusabb ún. „reformruhák” elterjesztésének úttörőivé váltak, rengeteg kritikát zúdítva magukra formátlan, túl egyszerű megjelenésük miatt.

Megrövidülnek a szoknyahosszak, a frizurák és a távolságok. A bokorugró szoknya „hóbortja” nem pusztán divat, hanem már-már ideológiai kérdéssé vált. *„A rövid szoknya erkölcsstelen, a hosszú ruha egészségtelen. [...] A szűk ruhához kevés szövet kell, nem keres a gyáros és a kereskedő, a bő ruhához sok szövet kell, nem marad a – katonaságnak(!)”*⁸

6 A feminista Szeged. *A Nő és a Társadalom* 7. évf. 7-8.sz. (1913. július-augusztus) p. 133.

7 Feminista élet Szegeden: megalakult a feministák egyesülete. *Délmagyarország*, 1914. január 13. p. 6-7.

8 A bokorugró szoknya. *A Nő*, 2. évf. 11. sz. (1915.nov. 5.) p. 174.

A vasútvonalak országos kiépülésével tömegek indulnak soha nem látott távoli tájak felfedezésére, és aki teheti, automobillal száguld oda órák alatt, ahová nemrég még napokig tartott az út. A technikai vívmányok, az urbanizáció, a tömegkommunikáció új eszközei együtt azt eredményezték, hogy minden felgyorsult, elérkeztek a modern idők.

Ezek a látványos változások persze sok gúnyolódó, csipkelődő nőket ábrázoló karikatúrának és szatírának is témát szolgáltatottak. Ezeken a nő iszik, szivarozik, újságot olvas, s míg ők a barátnőikkel diskurálnak, addig a férfiak végzik helyettük a házimunkát, nevelik a gyerekeket. A feminizmus eszméje és terjedő „divatja” mélyen megosztotta a közvéleményt: férfiak és nők váltak harcos ellenzőivé éppúgy, mint elkötelezettjeivé.⁹

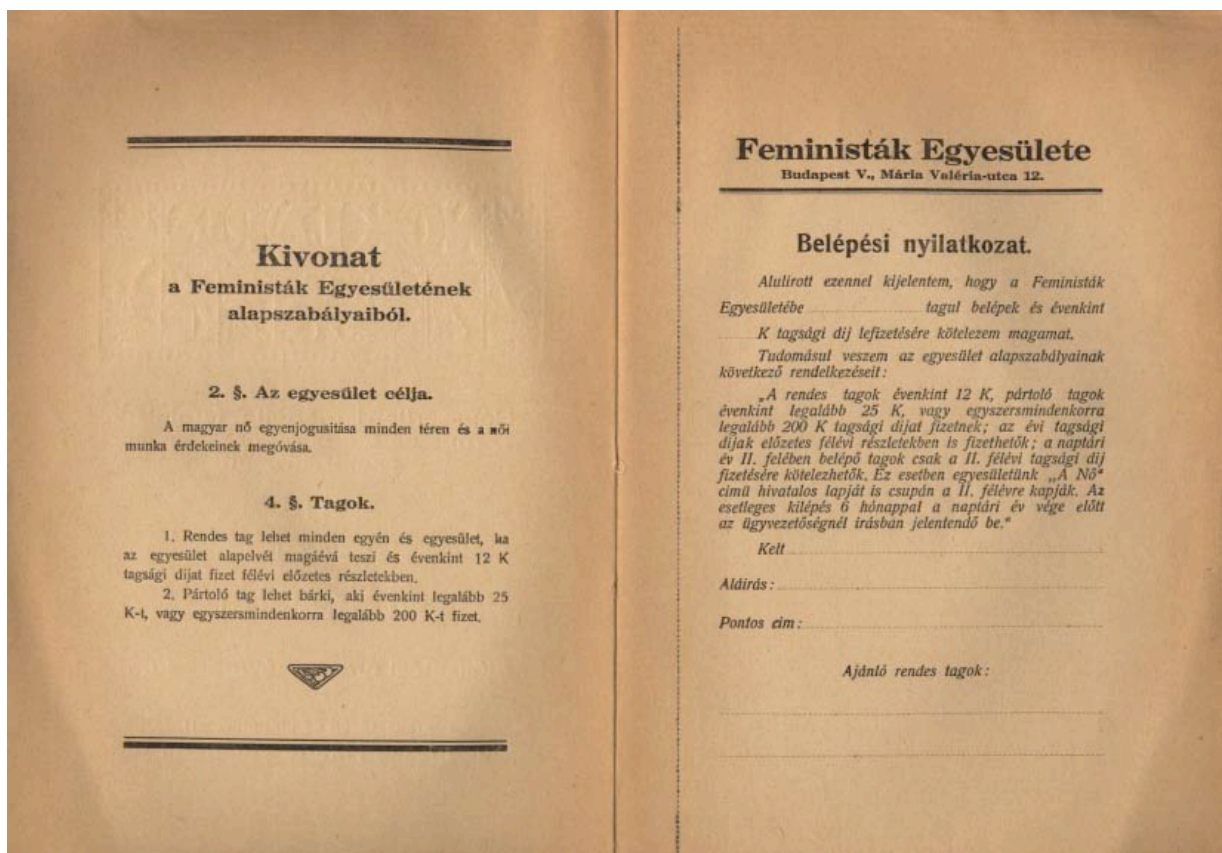
Böske szobalány. Részlet a Szegedi Napló vasárnapi mellékletéből, a Hüvelyk Matyi élclapból

A századelőn külföldről, főként Angliából újabb radikális feminista akciókról érkeztek hírek. A szüfrazsettek robbantásokkal és éhségsztrájkokkal akartak nyomatékot adni követeléseiknek, s így próbáltak a politikai döntéshozókra nyomást gyakorolni a női választójog megszerzése érdekében.

Magyarországon a nőmozgalom ennél sokkal kevésbé volt radikális és erőteljes.

⁹ Böske szobalány. *Hüvelyk Matyi*, 1913. jún. 29. p. 2.

1904-ben alakult meg a Feministák Egyesülete Budapesten Glücklich Vilma és Bédy-Schwimmer Rózsa vezetésével, amelynek hamarosan vidéki „fiókjai” is szerveződtek az ország több pontján. Felismerték, hogy el kell kerülni a főváros-központúságot, s a „művelt” vidéki városokban is fontos a jelenlétük. Kitűzött céljuk viszont mindenhol azonos volt, ahogy alapszabályukban is lefektették: „*a magyar nők egyenjogúsítása minden téren és a női munka érdekeinek megóvása.*”¹⁰ Az 1907-ben indított A Nő és a Társadalom, majd annak 1913-as megszűnése után A Nő című országos feminista lap nemcsak a Feministák Egyesületének és a Nőtisztviselők Országos Szövetségének, hanem annak felvidéki, nagybecskereki, nagyváradi, nyíregyházi, szegedi és temesvári fiókjainak és a „*Férfi liga a nők választójoga érdekében*” egyesületnek is hivatalos közlönye volt.

Kivonat a Feministák Egyesületének alapszabályaiból.

Belépési nyilatkozat

Természetesen látni kell azt is, hogy a munkavállalás csak bizonyos társadalmi szint fölött volt választás kérdése. A nők nagy részének egyszerű megélhetési kényszer a túlélésért és a fennmaradásért folytatott küzdelemben. Önmaga vagy a család megmentése az éhezéstől és a

¹⁰ Az 1916. június havában betiltott Feminista Kongresszuson el nem mondott beszédek. Budapest, 1916, A Feministák Egyesületének kiadványa.

nyomortól. A sodródó nincstelen családok asszonyai és gyermekei képzetlen, de olcsó munkaerőt jelentettek a gyáraknak, ipartelepeknek. A falvakban pedig napszámosként vagy cselédként napi 10-12 órát dolgoztak alig többért, mint ami a napi megélhetésüket fedezte. A jobb élet reményét az olyan képzettséget igénylő munka jelenthette volna, amelyhez magasabb szintű iskolázottság szükséges, s ez ekkor – néhány egyetemi szak kivételével – a férfiak kiváltsága volt.

*Orvos kisasszonyok egy műtétnél Budapesten
A Vasárnapi Újság illusztrációja 1904-ből*

„Kenyeret és jogot!”

Már több mint száz esztendővel ezelőtt több neuralgikus pontja kirajzolódik a közvéleményt azóta is foglalkoztató társadalmi problémáknak: az egyre több egyedülálló nő megjelenése, a házasságok számának csökkenése, a nemi szerepek és a kereseti viszonyok megváltozása. Új jelenség, hogy a nők tömeges munkába állása csökkenti a férfiak munkavállalási lehetőségeit. 1904 januárjában a Vasárnapi Újság hasábjain megjelent Ráth István írása A Modern asszony címmel, ami az Uránia Magyar Tudományos Színházban tartott vetített képes előadásának

alapján készült. Ebben pontos lényeglátással írja körül azokat az okokat, amelyek a századfordulón feloldhatatlannak látszó ellentmondáshoz vezettek a nőkérdés egyre sürgetőbb kérdéseiben.

„Ma új jelszavak alatt indult meg a nők felszabadítását célzó mozgalom. „Kenyeret és jogot!” e szavakat írták zászlaikra a feminista mozgalom vezetői. A kenyérért folytatott küzdelem jogosságát lehetetlen kétségbe vonni, mert a statisztika a maga teljes ridegségében állítja eléink azt a szomorú tényt, hogy a házasságok száma egyre kevesbedik. Angliában a női lakosság 43 százaléka férjezetlen. Németországban pedig minden száz nő közül 43 marad pártában. A megélhetés egyre nehezebb lesz, s a férfi önmagát is alig képes eltartani, nemhogy családalapításra gondolhatna.

A társadalom kénytelen volt engedni a kenyeret követelő nők ostromának, s lassanként megnyitotta előttük a kenyérkereső pályák egész sorát. [...] Minálunk alig pár éve nyíltak meg a nők előtt az egyetem kapui, de az ott szerzett tudományuknak egyelőre csak az orvosi, gyógyszerészi és tanári pályán vehetik hasznát. Kétségtelen, hogy az asszonynak ép oly joga van a megélhetésre, mint a férfinak, de a női munka új és új bonyodalmakat teremtett a keresetviszonyokban s itt rejlik a nőkérdés rendkívüli fontossága. [...] Ugyanis minden asszony, kinek sikerül valami hivatalt elnyernie, kizorít onnan egy férfit, tehát a kenyérkereső nők szaporodása azt jelenti, hogy még több lesz az állás nélküli férfi...”¹¹

„...mozgósítás első hírére új munkakör nyílt meg előttünk...”

„...az óráról órára fokozódó óriási méretűvé nőtt világháború előre vetett árnyéka megérezte velünk, hogy elérkezett a cselekvés órája, melyben mi nők rang, vagyoni és osztálykülönbség nélkül beigazolhatjuk, hogy emberek vagyunk. A világháború szomorúan fenséges, kétségbeejtően igazságos bizonyítéka kigúnyolt szervezkedésünk, merésznek híresztelt törekvéseink létjogosultságának.” – így fogalmazott Kárászné Szivessy Mariska az egyesület éves közgyűlési jelentésében, amit A Nő című országos feminista lap 1915. július 5-én teljes terjedelmében közöl az egyesületi rovatában.¹²

11 RÁTH István. A modern asszony. *Vasárnapi Újság*, 51. évf. 1. sz. (1904. jan. 3.) p. 4-7.

12 A Feministák Szegedi Egyesületének évi jelentése = *A Nő*, 2. évf. 6.sz. (1915. jún. 5.) p. 98-100.

„Vessünk véget a háborúnak!” A Nő című országos feminista lap illusztrációja 1915-ből

A feministák megéreztek a megfelelő történelmi pillanatot, amikor a meggyőző „apostoli” szónoklatok és teoretikus viták helyett gyakorlati segítségükkel tudnak a közvélemény homlokterébe kerülni, és eszméik mellé állítani az asszonyokat, akik addig távolságtartással vagy ellenszenvvel figyelték mozgalmukat, egyenjogúsítási törekvéseiket. Amit nem tudtak elérni a békében, azt kivívták a háborúban: a gazdasági kényszer megnyitotta számukra az új munkakörök, foglalkozások egész sorát és az egyetemek kapuit. A kényszer szülte soha nem látott tömeges munkavállalásuk akarva-akaratlan új társadalmi munkamegosztást eredményezett.

Az 1914 nyarán kitört első világháború nyomán új világ alakult ki, ami az élet minden területén gyökeres változásokat hozott, s így a feministákat is egy merőben új helyzet elé állította. A frontra vezényelt férfiak helyett egyik napról a másikra kellett a nőknek betölteni

olyan munkaköröket, amelyek addig elképzelhetetlenek voltak, mert egyáltalán nem tartották rá őket alkalmasnak. A második háborús év májusában évi rendes közgyűlésüket tartották a feministák a Kereskedelmi és Iparkamara közgyűlési termében. A szegedi feministák a város egyesületi életének egyik főszereplőjévé váltak, több szociális akció megszervezésével élen jártak a civil kezdeményezések terén, enyhítendő a háborús sebeket. Dr. Turcsányi Imréné elnök megnyitóbeszédében pontos helyzetleírást adott a Nagy Háború és a feminista eszmék terjedésének összefüggéseiről: „...ha a nőmozgalom propagandája némileg szünetel is, az eszmék észrevétlenül mégis terjednek. Meggyökereznek az eddig még legelzárkózottabb területen is, úrrá lesznek még azokon is, akik eddig a legnagyobb ellenszenvvel viseltettek minden iránt, ami a feminizmusra csak emlékeztetett is. A háború, a borzalmak borzalma szolgálatába lépett a nőmozgalomnak. A nő ma mindenféle megállja a helyét, ahová sem előképzettsége nem kvalifikálta, sem hajlama nem vezérelte, melyet csupán a kényszerítő körülmények hatása alatt foglalt el. És még fényesebben megoldja a magára vállalt feladatokat ott, hol képességeinek megfelelő munkakört tölt be. A nő a háborús idők rémségei alatt beigazolhatta, hogy neme nem gátolja őt abban, hogy bármilyen egyéniségének megfelelő munkát vállaljon és annak meg is feleljen.”¹³

A hagyományos női szerepek mellett el kellett látniuk a hátország termelő munkáját, amely a fronton harcoló „embereik” ellátását is biztosította. A nők munkavállalásával tudták pótolni egyrészt a férfi munkaerőt, s minél több nőt tudtak bevonni a termelésbe, annál jobban tudták csökkenteni a katonai szolgálat alól felmentett férfiak számát.

„Szolidan és nem szüffragettek módjára dolgoztunk itt Szegeden”

Turcsányi Imréné, a szegedi egyesület elnöke 1923 karácsonyán – közel tíz év távlatából – így emlékszik vissza az egyesület első világháborús időszakára:

„A szervezkedés eleinte nehezen ment – folytatta dr. Turcsányiné –, de később megkezdődött, sőt a háború alatt annyira fokozódott, hogy nem győztük az új tagokat felvenni...Divat lett a feminizmus. [...] Szolidan és nem szüffragettek módjára dolgoztunk itt Szegeden. – Eleinte a választójogért agitáltunk, majd gyakorlati célokért.”¹⁴

13 A szegedi feministák közgyűlése = *Délmagyarország*, 1915. május 11. p. 5-6.

14 Nőmozgalmak – nőegyletek = *Szeged*, 1923. dec. 25. p. 25.

Új Csongrádi-palota

Ebben a rendkívüli helyzetben a szegedi feministák nagyon gyorsan felmérték a hatékony segítség lehetőségét, s első lépésként mindjárt a háború elején, augusztus közepén létrehozták foglalkoztató műhelyüket. Varrodai munkát biztosítottak közel kétszáz anyának, akik kicsi gyermekeik miatt nem tudtak házon kívüli munkát vállalni.¹⁵ Az ideiglenes kenyérkereső otthoni munka megszervezése azért is volt hiánypótló tevékenység, mert áthidalta azt a kritikus időszakot, ami a férfiak frontra vezénylése és a városi munkaközvetítő bizottság reakcióideje között tátongott. Így míg nem tudtak mást (is) ajánlani, a családanyáknak segítette átvészelni a háború első hónapjait.¹⁶ A műhelyben az adminisztratív alkalmazottakon (könyvvezető, munkavezető) és a bent dolgozó előkészítő munkásokon kívül 80 otthondolgozó fehérenemű-varrónőnek, 75 szalmazsák- és pánavarrónak, valamint 82 ínségmunkásnőnek biztosítottak munkát (kötés, tépés, foltozás). A *Katonák hátramaradottjait segélyező központi bizottság* heti 150 K segéllyel egészítette ki az ínségmunkásnők bérét.¹⁷

„Kezdetben a műhely a város közönsége által adományozott, kórházaknak szánt használt fehéreneműt és anyagot javította és dolgozta föl. [...] Az ő sz beálltával katonai meleg ruhaneműt készített. [...] A téli fokozódó nyomor láttán a műhely vezetősége elhatározta, hogy

15 MNL CSML SZVT 21212/914

16 Beszámoló a szegedi feministák háborús működéséről. *Szegedi Napló*, 1915. márc. 9. p. 5.

17 A Szegedi Feministák Egyesülete. *A Nő*, 2. évf. 1. sz. (1915. jan. 5.) p. 12.

alvállalatba vállal kincstári fehérenemű készítést. Az egyik katonai szállítónak szalmazsákokat, fejpárnát, lepedőszegést készített, foglalkozást adva ezeknek gyártásával 60 nőnek. A városnak szállított 17.000 korona értékű fehérenemű munkadíja 17.000 korona összeget tett ki. [...] Célját el is érte, munkát, kenyeret adott és megkímélt számos asszonyt attól, hogy megszégyenítő alamizsnáért legyen kénytelen könyörögni. [...] Hat hónapi működés után feloszlik a műhely. Kitűnő szolgálatot tett különösen a háború kezdetekor, midőn a családanyákat készületlenül találta a kenyérkereső gyors távozása. Azóta az életrealóbb asszonyok alkalmazkodtak, berendezkedtek a szomorú viszonyokhoz mérten.”¹⁸

FEMINISTÁK SZEGEDI EGYESÜLETE
SZEGED, Uj Csongrádi palota.
□ □ □ Szeged, 1914. nov. 25

Áranya!

Nagyságos
Bokor Pál
polgármester úrnak

Szállítottunk 35 db. toll-
-barkó párnát huzatból Szeged pat.
-kiv. társas által felállítandó
-hadi kórház részére, darabon-
-ként 60 fillér árban koroná 21-
-ezren Huszonnyolc koronáért.

Mely fizetéstől
FEMINISTÁK SZEGEDI EGYESÜLETÉNEK
FOGLALKOZTATÓ MŰHELYÉNEK
Vita-utca 7. sz. Tel.: 19-176

Határozati ínyben
Bélyeg pecsét.
A fenti ínyrel szállítandó ínyben
ment 984 26/ XI
M. B.
1914

A Feministák Szegedi Egyesületének Foglalkoztató Műhelyének számlája
(MNL CSML SZVT 21212/1914)

18 A szegedi feministák foglalkoztató műhelye. Szegedi Napló, 1915. február 24. p. 4.

Gyermekelőadás és Jászai Mari

A Délmagyarország hosszan méltatta az egyesület gyermekeknek tartott előadását a Korzó moziban, amit a hadbavonultak javára szervezett Bödöné Trinksz Paula leányiskolai igazgató és Varga Borbála. Növendékeik alkalmi színjátékokkal, énekkel és balett előadással szórakoztatták a zsúfolásig megtelt terem nézőseregét. A sorok között helyet foglalt Jászai Mari, az ünnepelt színésznő, „*aki látható örömmel és gyönyörűséggel nézte a leánykák buzgalmát.*”¹⁹

Külön említést érdemel a „*korabeli egyesületi nyilvánosság*”, hisz néhány nappal később, november 22-én tételes elszámolást közölnek a befolyt összegről a Délmagyarország hirdetései között. Ebből megtudhatjuk, hogy a „*jegyek után befolyt tiszta jövedelmet 236 K 64 fillért a Korzó mozi vezetősége jótékony célra átadta.*”²⁰

A vasárnapi gyermekmatiné, meseelőadások a Korzó moziban 1915-ben is folytatódtak. Az előadássorozat „*hasonlíthatatlan erkölcsi és anyagi sikert ért el*”, teljes bevételét pedig a Feministák Szegedi Egyesületének Gyakorlati tanácsadója céljaira használták fel.

Korzó mozi (a szobor mögött)

19 Gyermekelőadás a Korzó-moziban. *Délmagyarország*, 1914. november 17. p. 4.

20 Nyilvános elszámolás. *Délmagyarország*, 1914. nov. 22. p. 6.

— Szaktanfolyamokat állit föl a feministák szegedi egyesülete. A feministák szegedi egyesülete gyakran tapasztalta, hogy több ízben üresednek meg állások, melyeket a munkaadók többé nem nőkkel töltenek be, mert a nők képzettségüknél fogva magasabb színvonalu munkakörre nem alkalmasak. Az egyesület ezen segíteni akar s ezért már a közeljövőben szaktanfolyamokat állit föl, melyeken egyelőre magyar és német kereskedelmi levelezést, könyvelést és gépirást tanítanak a legkiválóbb szegedi tanerők. A tanfolyam céljaira az egyesület 300 koronát szavazott meg s a mozgalmat megfelelő segélyben részesítette a Lloyd-társulat és az iparkamara is.

Hirdetés a feministák szaktanfolyamairól a Szegedi Naplóban

A Feministák Szegedi Egyesületének beszámolójában, amit az 1915. évi közgyűlés elé terjesztett Kárászné Szivessy Mariska, az egyes szakosztályok éves munkáját összegezte. Jól látszik, milyen markáns elképzelésekkel rendelkeztek az anya- és gyermekvédelmi, pedagógiai vagy éppen a politikai törekvésekkel kapcsolatban, amit sok tekintetben felülírt vagy még erőteljesebbé tett „a háború kitörése óta fennálló népjóléti és elhagyott nőt segítő” intézményeik sora.

II. évfolyam

Budapest, 1915 június 5.

6. szám

NŐ

FEMINISTA FOLYOIRAT

Megjelenik egyelőre minden hó 5-én :: Ára 20 fillér Előfizetési ára: egész évre 5, félévre 2*50 K

A Nő című feminista folyóirat fejléce

A „háziterhesektől” az „ingyentej” akcióig

Gyakorlati tanácsadójukban jogi, anya- és gyermekvédelmi, valamint pályaválasztási kérdésekben adtak tanácsokat a hozzájuk fordulóknak. Felvállalták az írni és olvasni nem tudók tábori levelezésének intézését és segítettek az elhunytak, sebesültek és az eltűntek felkutatásában.

Az anya- és gyermekvédelmi bizottság előadásokat szervezett, ahol Szirmay Oszkárné, a Feministák Egyesülete gyermekvédelmi bizottságának elnöke és Ruffy Pál, miniszteri tanácsos, a gyermekmenhelyek országos felügyelője beszélt anya és gyermek szakszerű védelméről. Dr. Turcsányi Imre, az állami gyermekmenhely igazgató főorvosa pedig tanfolyamot tartott a tagoknak, akik később a nevelőszülőkhöz kihelyezett gyermekek ellenőrző látogatásait végezték. A szegény sorsú anyákat a foglalkoztató műhelyben igyekeztek munkához juttatni, az elhagyott anyákat pedig ideiglenesen a bábaképezdében „háziterhesnek” helyezték el, és a gyermekágy idejére gondoskodtak róluk.

A pedagógiai bizottság több külföldi feminista előadót is vendégül látott, ezek az előadások a külföldi gyermekjóléti és pedagógiai példákkal ismertették meg a résztvevőket. Emellett fontosnak tartották, hogy a munkatervükben egyszerre vegyék figyelembe a „gyermektanulmányi” szempontokat és a helyi viszonyokat. A leánygimnázium létesítése érdekében szegedi látogatásakor egy több száz aláírással és indoklással ellátott „emlékiratot” juttattak el a vallás-és közoktatásügyi miniszternek. Az 1914-es iskolaév végén pályaválasztási értekezletet tartottak a kenyérkereső képzések fontosságáról.

A nőtisztviselők szakosztálya tanfolyamain „*amíg elérhető lesz a férfiakkal való egyenrangú kiképzés*”, a német nyelvű tanfolyamok mellett német levelezést, kereskedelmi számtant és könyvelést tanulhattak ingyen a jelentkezők, mégpedig úgy, hogy a tanfolyamok költségeit a tagoktól gyűjtötték össze, valamint a Kereskedelmi és Iparkamara 300 koronás adományát is erre a célra fordították.²¹

A feministák a háború első napjaitól fogva a pacifizmus, a békemozgalom elkötelezett hívei voltak. Békeszakosztályt alakítottak, amely nemcsak a társadalmi osztályok, hanem a nemzetek közötti békéért is munkálkodott.

A politikai bizottság működéséről szólva kiemelte: „*Az első háborús működésünk volt a munkaközvetítő létesítése, melynek hiányát városunk már régebben érezte, úgyszólván egyik*

21 A Feministák Szegedi Egyesületének évi jelentése. *A Nő*, 2. évf. 6.sz. (1915. jún. 5.) p. 98-100.

napról a másikra létesítettük...” A városi hatóságok és a lakosok által elismert munka során az egyesület tagjai nagy szociális érzékenységről tettek tanúbizonyságot.

Foglalkoztató műhelyük már városszerte ismert volt az augusztusban elindított varrodai munka megszervezéséről. 1914. december 1-jén pedig egy másik nagy horderejű kezdeményezést indítottak, az „ingyentej” akciót. A város három iskolájában naponta közel kétszáz nélkülvő gyermeknek biztosították a reggeli egy pohár tejet és zsömlét a tanítás előtt. Ez a „kampány” 1915. március 23-ig tartott, és sikerében nagy szerepe volt a helyi lapok támogató cikkeinek is. A Délmagyarország napilap az adakozásra buzdító cikkek mellett a gyűjtést is felvállalta.²²

— **Kezdődik az ingyentej kiosztása.**
Kedden, december 1-én kezdődik Szegeden az ingyentej kiosztása. Tudvalevőleg lelkes mozgalom indult meg, hogy a szegény iskolás gyermekeknek tápláló reggelit adjanak és a közönség nagyszivü érdeklődéssel segítette a humanus feladat megoldását. Keddtől kezdve 200 iskolás gyermeket látnak el ingyentejjel, még pedig a Szilléri-sugáruti, a Jerney-házban levő belvárosi leányiskola és a Siketnémák intézetében tanuló elemi iskolások között. Remélni lehet, hogy rövidesen lehetővé válik, miszerint még több szegény gyermek is kapjon a friss reggeliből, remélni lehet, hogy a nagyközönség megmarad ezután is adakozó kedvében és kisebb-nagyobb adományával továbbra is fölkarolja az akciót.

„Kezdődik az ingyentej kiosztása”, a Délmagyarország napilap híradása

A Feministák Szegedi Egyesületének a Nagy Háború idején végzett széles látókörű, hiánypótló népjóléti, „háborús” tevékenységének eredményeképpen a helyi sajtó meghatározó lapjai: a Szegedi Napló, a Délmagyarország, a Szeged és Vidéke és a Szegedi Híradó is elismerően nyilatkozik munkájukról, rendszeresen és igen nagy terjedelemben foglalkozik az egyesület programjaival. Ez a jelenség nem csak száz év távlatából szembetűnő, mert éves jelentésüket is a sajtónak szóló köszönő sorokkal zárják: *„Nem mulaszthatjuk el, hogy le ne rójjuk hálánkat a szegedi sajtó iránt, amely egyesületünk működését mindenkor a legjobb indulattal támogatta.”* A jelentés teljes szövege 1915. július 5-én jelent meg a Nő című feminista folyóiratban.

²² Kezdődik az ingyentej kiosztása. *Délmagyarország*, 1914. dec. 1. p. 5.

Hadiárvák és hatósági árak

Még 1915. június 3-án adta hírül a Szegedi Napló a feministák választmányi üléséről beszámoló cikkében, hogy két fontos célt is kitűztek a következő időszakra az egyesület tagjai. Az egyik a hadiárvákkal kapcsolatos gyermekjóléti munka erősítése, a másik pedig kérésük a városi tanácshoz, hogy az élelmiszerek árának meghatározásában a nők véleményét is vegyék figyelembe.

1914. december elején kezdődött meg Szegeden az élelmiszerárak hatósági megállapítása, ezután hamarosan a gabonakészletek összeírása következett, majd elkezdődött a rekvirálás.²³ 1915. április 1-jén lépett életbe a lisztjegy. Különböző színű kenyéruitalványokat rendszeresítettek: egyik főzölisztre, a másik kenyérlisztre jogosított. Ezeknek a kiosztása a kerületi rendőrlaktanyákban történt.²⁴

Az egyesület néhány nap múlva Kárászné Szivessy Mariska titkár és Turcsányi Imréné ügyvezető aláírásával valóban kérvénnyel fordul a *"város Tekintetes Tanácsához"*, melytől kéri a nők képviseletét a hatósági árak megállapításában.²⁵

A június 6-án a tanácshoz érkezett kérelmük már a június 10-i tanácsülésen az elsők között került napirendre. A nők képviseletét a közélélmezési bizottságban elfogadták, azzal a megszorítással, hogy az élelmiszerekhez valóban értő gazdaasszonyok legyenek a képviselők. *„A csütörtöki tanácsülésen Szalay József dr. főkapitány referált a szegedi feminista egyesület beadványáról az élelmezés ügyében. A feministák azt kérték, hogy a közélélmezésről való tanácskozásokba az egyesület tagjait és általában a női társadalmat is vonják be, mert az asszonyok értenek a piaci ügyekhez.*

A tanács úgy határozott, hogy a főkapitány a közélélmezési bizottság üléseire nőket is meghívhat, még pedig gazdaasszonyokat, akik valóban hozzászólhatnak a közélélmezés kérdéséhez.”²⁶

23 Gaál Endre szerk.: Szeged története 3/2. köt. Szeged, 1991, Somogyi-könyvtár, p. 841.

24 Szeged élelmezése. *Délmagyarország*, 1915. ápr. 1. p. 3.

25 MNL CSML SZVT 9599/1915

26 Tanácsülés az élelmiszer drágaságról: asszonyok az élelmezési bizottságban. *Szegedi Híradó*, 1915. jún. 11. p. 4.

TEKINTETES TANÁCS !

Tisztelettel alulírott egyesület részéről azon kérelemmel járulunk a Tekintetes Tanács hoz, miszerint azon tanácskozásokban, amelyek a hatósági árak megállapítása általában élelmiszerek tárgyában a jövőben tartatni fognak, egyesületünket, általában a szegedi női társadalmat is meghívni és azokban való részvételünket megengedni méltóztassék.

Ezen kérelmünket azzal indokoljuk, miszerint az élelmiszerek drágasága oly mérveket öltött, hogy annak leküzdése a társadalom minden rétegére nézve ma már életbe vágó szükséglet képez.

Az pedig kétségen kívül áll, hogy a hatóság beavatkozása úgy az árak megállapítása, főleg pedig szigorú betartása szempontjából nemcsak kívánatos, hanem nélkülözhetlenül szükséges is.

Tapasztalatból tudjuk, hogy eltekintve attól, miszerint Ausztriában és Németországban a mezőgazdasági cikkeknek alacsonyabb az ára s úgy az élelmezés is olcsóbb, mint nálunk, de itthon is az egyes városokban más - más árak, és más minőségű is van ugyanazon cikkeknek. Minthogy például a kenyér, zsemlye Budapestet kivéve mindenütt az országban aránytalanul fehérebb lisztből készül, és élvezhetőbb mint nálunk.

Közeledik az aratás, az új termés ideje. Ennek eredményéhez képest, új ármegállapításra lesz szükség. Különben is az árak betartásának ellenőrzését elsősorban mi a piaci árusokkal érintkező nők eszközölhetjük a legcélszerűbben. Mi vásárolunk tőlük, mi észlelhetjük elsősorban a fölmerülő visszaéléseket.

Hiszük, hogy kérésünk a Tekintetes Tanácsnál
a közérdekében meghallgatásra talál s vagyunk a tekintetes Tanács-
hoz

Károlyi Szivesz, Károly
titkár. FEMINISTÁK SZEGEDI
EGYESÜLETE

Teljes tisztelettel
Turcsányi Imréné
Szigyverető

A Feministák Szegedi Egyesületének kérelme
(MNL CSML SZVT 9599/1915)

Ősszel újabb nagy horderejű kezdeményezésről adnak hírt a lapok: a Feministák Szegedi Egyesülete, „*amely oly nagy szeretettel karol föl minden szép és nemes ügyet*”, bejelenti, hogy kapcsolódni fognak az állandó béke magyar bizottságához, és ennek nyomán október 31-re békeelőadást szerveznek.²⁷

Ugyanekkor jelenti be a választmány újabb „*háborús anyavédelmi*” akcióját az áldott állapotban lévő nők fokozott felügyeletére és támogatására. Emellett folytatják a gyermekeknek szervezett nagy sikerű matiné előadásokat.

27 Békeelőadások Szegeden. *Szegedi Napló*, 1915. okt. 19. p. 6.

— **Békeelőadások Szegeden.** A szegedi feministák egyesülete, amely annyi emberszeretettel karol föl minden szép és nemes ügyet, vasárnap választmányi ülésén állapította meg téli programját. A tartalmas program annak a bizonyossága, hogy az egyesület vezetősége hivatásának magaslatán áll. Mindenekelőtt elhatározta az egyesület választmánya, hogy csatlakozik az állandó béke magyar bizottságához és hogy az eszmének minél több hívet szerezzen, békeelőadásokat rendez. Az első előadás október 31-én lesz és az előadás megtartására Groákné Halasy Piroskát, a feministák nyíregyházi egyesületének agilis elnökhasszonyát és Mellerné Miskolczi Eugéniát, a budapesti feministák politikai bizottságának elnökadját hívták meg. Mindkét előadó résztvett a hágai nők békekongresszusán és tekintve azt a népszerűséget, amelynek feminista körökben örvendenek, bizonyára nagy érdeklődés fogadja előadásukat. Elhatározta ezenkívül a választmány, hogy az anya- és gyermekvédelmet intenzívebben ösztönözteti folytatni és »háborús anyavédelem« címen akciót indít az áldott állapotban levő nők támogatására. Erre a célra 400 koronát szavaztak meg és ezt az összeget gyűjtés útján kívánják növelni, amennyiben fölhívást intéznek az asszonyokhoz, hogy a beváltott konyhaedényeikért kapott összeget adják erre a célra. Az eszme támogatása érdekében november elején Járosi Szirmai Oszkarné előadást fog tartani Szegeden. Végül elhatározták, hogy mivel az ingyentej-akciót ez évben nem folytathatják, más úton segítenek az iskolásgyermeknek. Egy bizottságot küldtek ki, melynek feladata költségvetést és javaslatot készíteni, hogy ingyentejet miként lehet esetleg meleg levessel pótolni. Szórakoztató és mesedélutánok tartását is elhatározták és még néhány apró ügyet tárgyaltak meg.

Békeelőadások Szegeden. Szegedi Napló, 1915. október 19.

Békenap Szegeden, avagy pacifista akció női módra

A feministák már a háború első pillanatától kezdve a pacifizmus és a háborúellenes agitáció szószólói voltak. Alaptételük volt, hogy ez a Nagy Háború „*a férfiak háborúja*”, és egyben a férfivilág csődje. „*Meggyőződésünk, hogy ha a földteke összes asszonyai fölszabadult, szavazati joggal rendelkező emberek lennének, nem törhetett volna ki, a minden kultúrát, minden alkotást megbontó háború.*” – írták 1915. évi jelentésükben.

1915. október 31-én a Feministák Szegedi Egyesületének kezdeményezésére békenapot tartottak a városban. Az erre az alkalomra küldött meghívó Dr. Szalay Józsefnek, Szeged bibliofil főkapitányának címezve a Somogyi-könyvtár helyismereti gyűjteményében található.²⁸

²⁸ Somogyi-könyvtár helyismereti gyűjteménye: N 2199

A Városháza közgyűlési termében tartott rendezvényen két békeelőadás hangzott el. Először Groákné Halasy Piroska, a Feministák Nyíregyházi Egyesületének elnöke tartotta meg beszédét a „*Háború szociális tanulságai*” címmel, majd őt Mellerné Miskolczy Eugénia követte, a budapesti Feministák Egyesülete képviselőjeként, aki „*A nemzetközi Nőszövetség békemozgalma*” témájában szólalt fel. Mindkét előadó részt vett 1915 áprilisában a nők hágai békekongresszusán. Ahogy már sokszor az egyesület életében, most is visszhangra talált a nemes ügy a sajtó képviselői körében: jegyeket a Feministák Szegedi Egyesületének irodáján kívül a Szegedi Napló Dugonics téri kiadóhivatalában, az ún. Naplóházban is lehetett vásárolni.

A Békenap sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a helyi tudósítók a feminista eszméről így írnak az eseményt követő napokban: „*Jobb és elhivatottabb apostolai a békemozgalomnak nem is lehetnek, mint a nők és ha beleszólnak – a békéért harcolnak, mely életet épít, és nem oszt halált és nem rombol, mint a háború.*” – írja a Délmagyarország.²⁹ A Szegedi Napló még markánsabb állásfoglalást tesz: „*A feministák küzdelmének jogosságát mi sem igazolja jobban, mint a háború, s elveik nagyobb részének helyességét éppen a háború mutatta meg.*”³⁰

Mellerné Miskolczy Eugénia arcképe

29 A szegedi békenap. *Délmagyarország*, 1915. okt. 31. p. 7.

30 Békeelőadások Szegeden. *Szegedi Napló*, 1915. okt. 31. p. 8.

FEMINISTÁK SZEGEDI EGYESÜLETE.

NYOMTATVÁNY.

Nagyságos

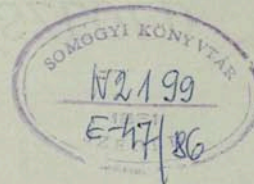
*Dr. Szalay József
főkapitány*

urnőnek
urnak

SZEGED

*Reichényi utca 12. sz.
Város háza.*

FEMINISTÁK SZEGEDI EGYESÜLETE.

Meghívó

a folyó hó 31-én, vasárnap délután 4 órakor a városháza közgyűlési termében tartandó békeelőadásokra.

Groákné Halasy Piroska, a Feministák Nyiregyházi Egyesületének elnöke „A háboru szociális tanulságai” címen értekezik.

Mellerné Miskolczy Eugénia, a Budapesti Feministák Egyesülete politikai bizottságának elnöke, előadásának tárgya: „A nemzetközi nőszövetség békemozgalma.”

Belépőjegyek 1 koronáért, karzatjegyek 50 fillérért kaphatók egyesületünkben (Vár-utca 7. sz.) délután 5—7 óra között és a Szegedi Napló kiadóhivatalában, Dugonics-tér.

A tisztelt tagtársak és vendégeik megjelenését kéri

tisztelettel

az elnökség.

Szeged, 1915. október 21-én.

A Feministák Szegedi Egyesületének Szalay Ferenc főkapitány részére küldött meghívója

A Városháza közgyűlési terme Keglovich Emil fotóján

„munkás buzgalommal és áldozatkész agilitással” – éértékelés 1915.

Az 1915-ös háborús év mindent más megvilágításba helyezett. Év végére nyoma sincs az osztársadalmi lelkesedésnek, „a hadszíntér-romantikának”, helyette maguk erejére utalt asszonyok tömege próbálta túlélni a nélkülözést a hátszágban, a férfiak pedig sebesülten, betegen fagyos lövészárkokban várták a karácsonyt.

A feministák a háború kezdetétől fogva markánsan képviselték a háborúellenességet, a pacifizmust. A „*férfiak háborúját*” megannyi békememorandummal, petíciókkal, kiáltványokkal, kongresszusokkal igyekeztek megfékezni, amik ugyan nem maradtak visszhangtalanok, de eredményt nem értek el. Politikai jogok nélkül csak egyesületeken keresztül tudták érdekeiket képviselni. A „*közös asszonyi sors*” összekötötte őket a háború mihamarabbi befejezését követelő, nemzetek és rangok felett álló összefogásukban. Úgy vélték, az emberszeretet és az anyai érzés az a semleges terület, ahol ellenséges nemzetek is találkozni tudnának.

Az év végének közeledtével több összefoglaló és értékelő cikk is foglalkozott a nagyobb szegedi egyesületek: a Feministák Szegedi Egyesülete, a Szegedi Zsidó Nőegyesület és a Felebaráti Szeretet-Szövetség „háborús működésével”. Ebben a korabeli tudósító így ír, maga is érezve, még nem lehet objektív, történelmi mércével megítélni a közelmúlt eseményeit:

„Az idő még nem érett meg arra, hogy kritikailag foglalkozzunk a szegedi egyesületeknek a háborús célok szolgálatában kifejtett munkásságával. Kétségtelen, hogy nagyarányuak ennek a működésnek a keretei. Tiszteletre méltó célokkal, munkás buzgalommal és áldozatkész agilitással találkozunk az egyesületek életében lépten-nyomon, amelyek mellett eltörpülnek a stréberségnek mohó kapkodási.”³¹

31 Szegedi Egyesületek háborús működéséről. *Délmagyarország*, 1915. dec. 25. p. 4.